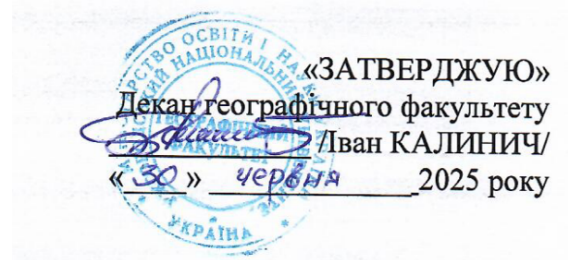

**ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ГЕОГРАФІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
Кафедра фізичної географії та раціонального природокористування**

**РОБОЧА ПРОГРАМА ПРАКТИКИ
«КОМПЛЕКСНО-ГЕОГРАФІЧНА ПРАКТИКА (НАВЧАЛЬНА)»**

Рівень вищої освіти	перший (бакалаврський)
Галузь знань	Е “Природничі науки, математика та статистика”
Спеціальність	Е4 “Науки про Землю”
Освітня програма	Географія
Статус дисципліни	обов’язкова
Мова навчання	українська

Робоча програма практики «Комплексно-географічна (навчальна)» для здобувачів вищої освіти галузей знань Е «Природничі науки, математика та статистика» спеціальності Е4 «Науки про Землю», освітньої програми «Географія».

Укладачі: Микита Михайло Михайлович, доцент, кандидат географічних наук, доцент кафедри фізичної географії та раціонального природокористування;
Салюк Мар'яна Романівна, завідувач кафедри фізичної географії та раціонального природокористування, доцент, кандидат географічних наук.

Робочу програму розглянуто та затверджено на засіданні кафедри фізичної географії та раціонального природокористування

протокол № 13 від «2» червня 2025 р.

Завідувач кафедри Мар'яна САЛЮК

Схвалено методичною комісією географічного факультету

протокол № 11 від «27» червня 2025 р.

Голова методичної комісії Людвиг ПОТШ.

© Микита М.М., Салюк М.Р., 2025 р.

© ДВНЗ «Ужгородський національний університет», 2025 р.

1. ОПИС ПРАКТИКИ

Найменування показників	Розподіл годин за навчальним планом	
	Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Кількість кредитів ЄКТС – 6	Рік підготовки:	
Загальна кількість годин – 180	1-й	1-й
Кількість модулів –	Семестр:	
Вид підсумкового контролю: диф. залік	II	II
	Лекції:	
	Практичні (семінарські):	
	-	
Форма підсумкового контролю: усний захист	Самостійна робота:	
	60 год.	120 год.
	Індивідуальна робота:	
	120 год.	60 год.

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ ПРАКТИКИ

Метою «Комплексно-географічної практики (навчальної)» є закріплення теоретичних знань, отриманих здобувачами при вивченні теоретичної частини навчальних дисциплін протягом першого року навчання, ознайомлення з методикою географічного картографування та набуття практичних навиків в організації і проведенні польових географічних досліджень.

Завдання:

- здатність планування географічних досліджень у польових і камеральних умовах;
- ознайомлення із технікою топографічного картографування території;
- вміння користуватися основними приладами й виконувати найпростіші географічні зйомки, будувати профілі й складати топографічні плани місцевості;
- проведення польових географічних досліджень;
- здатність аналізувати природно-територіальні комплекси на місцевості;
- вміння підготовки звіту за результатами виконаних польових географічних досліджень;
- розробляти оптимальні маршрути польових досліджень;
- здатність вести польову документацію та звітні матеріали (заповнення бланків комплексного опису ґрунтів, фації, заповнення польових щоденників, польових зошитів тощо);
- ознайомлення із методикою польових обстежень, технікою виконання аналітичних досліджень, використання результатів досліджень для об'єктивної оцінки стану навколишнього середовища.
- здатність виявляти фактори, що визначають формування сучасного рельєфу.

Відповідно до освітньої програми, проходження навчальної практики сприяє формуванню у здобувачів вищої освіти таких компетентностей:

ІК. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у професійній діяльності предметної області наук про Землю або у процесі навчання із застосуванням сучасних теорій та методів дослідження природних та антропогенних об'єктів та процесів із використанням комплексу міждисциплінарних даних та за умовами недостатності інформації.

ЗК 2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК 3. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК 4. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК 5. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК 7. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.

ЗК 8. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК 9. Здатність працювати в команді.

ЗК 10. Навички забезпечення безпеки життєдіяльності.

ЗК 11. Прагнення до збереження природного навколишнього середовища.

ЗК 12. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).

ЗК 13. Здатність ухвалювати рішення та діяти, дотримуючись принципу неприпустимості корупції та будь-яких інших проявів недоброчесності.

ФК 1. Знання та розуміння теоретичних основ наук про Землю як комплексну природну систему.

ФК 2. Здатність застосовувати базові знання фізики, хімії, біології, екології, математики, інформаційних технологій тощо при вивченні Землі та її геосфер.

ФК 3. Здатність здійснювати збір, реєстрацію і аналіз даних за допомогою відповідних методів і технологічних засобів у польових і лабораторних умовах.

ФК 4. Здатність застосовувати кількісні методи при дослідженні геосфер.

ФК 5. Здатність до всебічного аналізу складу і будови геосфер.

ФК 6. Здатність інтегрувати польові та лабораторні спостереження з теорією у послідовності: від спостереження до розпізнавання, синтезу і моделювання.

ФК 7. Здатність проводити моніторинг природних процесів.

ФК 8. Здатність самостійно досліджувати природні матеріали (у відповідності до спеціалізації) в польових і лабораторних умовах, описувати, аналізувати, документувати і звітувати про результати.

ФК 9. Здатність до планування, організації та проведення досліджень і підготовки звітності.

ФК 10. Здатність ідентифікувати та класифікувати відомі і реєструвати нові об'єкти у геосферах, їх властивості та притаманні їм процеси.

ФК 11. Здатність визначати способи використання географічного середовища та форми його охорони, а також пов'язані з ними переваги, обмеження та дилеми.

3. ПЕРЕДУМОВИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ

Передумовами проходження «Комплексно-географічної практики (навчальної)» є опанування таких навчальних дисциплін освітньої програми «Географія»:

ОК 15 “Картографія з основами топографії”;

ОК 14 “Біогеографія та охорона навколишнього середовища”;

ОК 8 “Охорона праці та безпека життєдіяльності”;

ОК 16 “Загальне землезнавство”;

ОК 17 “Геологія загальна та історична”;

ОК 20 “Ґрунтознавство з основами географії ґрунтів”;

ОК 26 “Вступ до фаху”.

4. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Відповідно до освітньої програми «Географія», проходження навчальної практики повинно забезпечити досягнення здобувачами вищої освіти таких результатів навчання (РН):

Програмні результати навчання	Шифр РН
Збирати, обробляти та аналізувати інформацію в області наук про Землю.	РН 1
Використовувати усно і письмово професійну українську мову.	РН 2
Використовувати інформаційні технології, картографічні та геоінформаційні моделі в області наук про Землю	РН 4
Вміти проводити польові та лабораторні дослідження	РН 5
Визначати основні характеристики, процеси, історію і склад Землі як планетарної системи та її геосфер.	РН 6
Застосовувати моделі, методи і дані фізики, хімії, біології, екології, математики, інформаційних технологій тощо при вивченні природних процесів формування і розвитку геосфер	РН 7
Обґрунтовувати вибір та використовувати польові та лабораторні методи для аналізу природних та антропогенних систем і об'єктів.	РН 8
Вміти виконувати дослідження геосфер за допомогою кількісних методів аналізу.	РН 9
Аналізувати склад і будову геосфер (у відповідності до спеціалізації) на різних просторово-часових масштабах.	РН 10
Впорядковувати і узагальнювати матеріали польових та лабораторних досліджень.	РН 11
Знати і застосовувати теорії, парадигми, концепції та принципи в науках про Землю відповідно до спеціалізації.	РН 12
Уміти доносити результати діяльності до професійної аудиторії та широкого загалу, робити презентації та повідомлення.	РН 14
Уміти обирати оптимальні методи та інструментальні засоби для проведення досліджень, збору та обробки даних.	РН 15
Застосування набутих знань, умінь і практичних навичок для з'ясування стану	РН 16

раціонального використання природних ресурсів території та її соціально-економічного розвитку із використанням місцевих ресурсів.	
Аналізувати зміни компонент навколишнього середовища, спричиненні різними видами господарської діяльності, набути навички пошуку шляхів зменшення негативного впливу на довкілля.	PH 17

Очікувані результати навчання, які повинні бути досягнуті здобувачами освіти після проходження «Комплексно-географічної практики (навчальної)» є:

Очікувані результати навчання	Шифр PH
Здобувачі мають знати основні принципи і методи організації польових географічних досліджень; методи й методика на підготовчому, польовому та камеральному етапах; правила безпечного виконання робіт.	PH 2, 4
Знає понятійно-термінологічний апарат та історичні етапи розвитку дисциплін географічного циклу з яких проходить навчальна практика. Розуміє принципи, форми, сучасні методи, методичні прийоми проходження практики та уміти використовувати їх у професійній діяльності.	PH 1, 4, 6
Знати природні умови району практики: геологічну і геоморфологічну будову, гідрогеологічні умови, ґрунтовий покрив; оволодіти методикою проведення геологічних, геоморфологічних, гідрологічних, метеорологічних ґрунтознавчих досліджень.	PH 5, 6, 7, 12
Знати сучасний рослинний покрив та тваринний світ території дослідження, закономірності поширення рослинності залежно від біотичних, абіотичних та антропогенних чинників.	PH 6, 7, 17
Знати ландшафтну будову території дослідження, відстежувати антропогенні трансформації ландшафтних комплексів.	PH 5, 10, 17
Опрацювати головні напрямки і системи заходів у галузі охорони довкілля; головні напрямки використання природного та демографічного потенціалу території та шляхи його вдосконалення.	PH 8, 10, 17
Знати методика краєзнавчих досліджень; опрацювати краєзнавчу інформацію про Закарпаття та Рахівщину зокрема.	PH 1, 4, 5, 12, 16
У процесі проходження практики студенти повинні уміти орієнтуватися на місцевості; користуватися основними приладами й виконувати найпростіші топографічні зйомки; складати топографічні плани місцевості; вести польову документацію, польовий щоденник.	PH 5, 7, 8, 9, 15
Визначати і описувати гірські породи та мінерали; описувати геологічні процеси; описувати геологічні розрізи; визначати морфологічні особливості форм рельєфу; виявляти взаємозв'язки між фізико-географічними умовами, рельєфом і геологічною будовою;	PH 5, 7, 8
Вміти закладати ґрунтові розрізи, в польових умовах визначати основні типів ґрунтів; здійснювати морфологічний опис ґрунтового профілю; відбирати ґрунтові зразки для лабораторних аналізів.	PH 5, 7, 8, 15
Вміти визначати та рекомендувати головні напрями і системи заходів у галузі охорони довкілля.; аналізувати вплив антропогенної діяльності на вертикальну та горизонтальну структуру природних комплексів.	PH 5, 8, 12
Вміти опрацювати зібраний фактичний матеріал, узагальнювати його; проводити камеральну обробку одержаних матеріалів; складати звіт за результатами досліджень; укладати тематичні карти-схеми; використовувати набуті знання у професійній діяльності.	PH 1, 2, 5, , 16
Подавати комплексну краєзнавчу характеристику території за визначеним планом; опрацювати матеріали краєзнавчого змісту (історичні, фондові, статистичні, картографічні, літературні, довідкові).	PH 2, 4, 9, 10, 11, 14, 16

5. БАЗИ ПРАКТИКИ

Бази «Комплексно-географічної практики (навчальної)» визначаються довгостроковими або короткостроковими договорами між університетом і підприємствами всіх форм власності і є офіційною підставою для проходження практики здобувачів вищої освіти. Тривалість дії договорів погоджується договірними сторонами. Вона може визначатися на період самої практики або на термін до п'яти років з можливістю подальшої пролонгації на такий же строк.

Базами проходження практики можуть виступати установи, управління, підприємства, організації (будь-яких форм власності), науково-дослідні установи, вищі навчальні заклади тощо.

Здобувачі мають можливість завчасно самостійно пропонувати місце проходження практики за умови підписання короткострокового договору між університетом та підприємством.

Закріплення здобувачів денної форми навчання за базами практики та призначення керівників від кафедри оформлюється наказом ректора університету, а здобувачів заочної форми – розпорядженням декана факультету (директора інституту).

Географічний факультет наразі має підписані довгострокові договори співпраці з наступними підприємствами, які можуть стати базою практики під час проходження практики:

1. Договір про проведення практики студентів ДВНЗ “Ужгородський національний університет” на базі Карпатського біосферного заповідника (№ 127 від 24.06.2016 року (продовженої дії).
2. Договір про спільну наукову та навчально-виробничу діяльність ДВНЗ “Ужгородський національний університет” та Національними природним парком «Синевир».
3. Договір про проведення практики студентів на базі Департаменту екології та природних ресурсів Закарпатської обласної державної адміністрації (№ 23 від 17 квітня 2020 року);
4. Договір про співпрацю між ДВНЗ “Ужгородський національний університет” та Національними природним парком «Синевир» (від 15.05.2020 року).
5. Договір про співпрацю між ДВНЗ “Ужгородський національний університет” та відділом освіти, культури, молоді та спорту Ясінянської селищної ради Рахівського району Закарпатської області (від 19 липня 2021 року).

6. ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПРОХОДЖЕННЯ «КОМПЛЕКСНО-ГЕОГРАФІЧНОЇ ПРАКТИКИ (НАВЧАЛЬНОЇ)»

Здобувачі освіти для успішного проходження практики отримують індивідуальні завдання, які мають оформити у вигляді реферату:

1. Фізико-географічна характеристика Закарпатської області.
2. Комплексна фізико-географічна характеристика Рахівського району.
3. Еколого-географічний аналіз районів Закарпатської області.
4. Природні умови Рахівського району.
5. Природні умови Карпатського біосферного заповідника.
6. Природні умови окремих заповідних масивів Карпатського біосферного заповідника.
7. Природні умови НПП «Синевир».
8. Природні умови Ужанського національного природного парку.
9. Геолого-геоморфологічна будова Рахівського району.
10. Екосистеми Карпат.
11. Букові праліси Карпат.
12. Рослинний та тваринний світ Карпат.
13. Ґрунти Закарпаття.
14. Ландшафти Українських Карпат.
15. Антропогенні ландшафти.
16. Етноси Українських Карпат та Закарпаття.
17. Підготувати реферат на тему “Карст Закарпаття”.
18. Розглянути стадії формування ярів та особливості їх формування у межах правобережжя Тиси.

19. Побудувати схеми різних типів терас. Підготувати інформацію щодо найбільших річок Закарпаття, визначити характер їх живлення та геологічні процеси у їх межах.
20. Проаналізувати причини виникнення зсувів у межах Карпат.
21. Описати нівальні форми рельєфу Карпат.
22. Ґрунтовий покрив та земельні ресурси Закарпаття (району).
23. Деградація ґрунтів Закарпаття. Шляхи їх оптимізації.
24. Геологічна та геоморфологічна будова хребта Чорногора.
25. Екзогенні процеси Вододільно-Верховинських Карпат.
26. Ландшафтна структура Карпатського біосферного заповідника.
27. Природо-заповідні території Закарпаття.
28. Екологічний стан природних та антропогенних систем Закарпаття.

7. ОРІЄНТОВНЕ КАЛЕНДАРНЕ ПЛАНУВАННЯ НА ПЕРІОД ПРОВЕДЕННЯ «КОМПЛЕКСНО-ГЕОГРАФІЧНОЇ ПРАКТИКИ (НАВЧАЛЬНОЇ)»

№ п/п	Вид та зміст роботи	Період виконання завдання
Підготовчий етап		
Інструктаж з техніки безпеки, вступне заняття, отримання загального та індивідуальних завдань.		
1.	Ознайомлення із літературними джерелами, фондовими та картографічними матеріалами, які стосуються території проходження практики.	1 тиждень
2.	Виконання індивідуальних завдань, які зазначенні в пункті 6	1 тиждень
Польовий етап		
Виїзд до Карпатського біосферного заповідника. Проходження розділів практики.		
1.	Геолого-геоморфологічний розділ практики. <ul style="list-style-type: none"> - отримати навички і уміння виконання польових та камеральних робіт під час геологічних досліджень території проходження практики; - ознайомити з геологічною будовою, рельєфом, проявом сучасних морфодинамічних процесів (карст, суфозія, зсуви, лінійний розмив, площинна ерозія тощо) території проходження практики; - ознайомити з методикою геолого-геоморфологічного картографування, зокрема: описувати геологічні розрізи; описувати елементи залягання гірських порід; локалізувати джерела підземних вод; визначати морфометричні характеристики рельєфу; виявляти зв'язки рельєфу з геологічною будовою; аналізувати ділянки розвитку сучасних морфодинамічних процесів. - аналізувати отримані у польових умовах геологічні та геоморфологічні дані. 	1-2 тиждень
2.	Ґрунтознавчий розділ практики. <ul style="list-style-type: none"> - сформувані у студентів практичні навички по визначенню факторів ґрунтоутворення, ґрунтоутворюючих порід, типів ерозії ґрунтів; - вивчити методи практичного польового і камерального дослідження різних типів ґрунтів району практики та вміння аналізувати одержані матеріали; - навчитися здійснювати морфологічний опис ґрунтів; - аналізувати ступінь антропогенного впливу та 	2 тиждень

	<p>відстежувати деградаційні процеси у ґрунтах;</p> <ul style="list-style-type: none"> - вивчити стан ґрунтів Закарпатської області та території КБЗ зокрема. 	
3.	<p>Екологічний розділ практики.</p> <ul style="list-style-type: none"> - закріпити набуті теоретичні знання з курсу «Основи екології» та «Біогеографія»; - здобути навички та оволодіти методами біогеографічних досліджень у польових умовах; - відстежувати екологічну ситуацію регіону проходження практики; - навчити студентів досліджувати рослинний покрив певної території шляхом збирання та опрацювання фактичного матеріалу, його узагальнення; - оволодіння методикою опису фітоценозів, присвоєння назв асоціаціям та виділення меж їхнього поширення; - аналізування особливостей флористичного складу та фітоценотичного різноманіття території; - встановлення закономірностей просторового поширення рослинності на досліджуваній території залежно від біотичних, абіотичних та антропогенних чинників. 	2 тиждень
4.	<p>Гірський розділ практики.</p> <ul style="list-style-type: none"> - закріпити набуті теоретичні знання з курсу «Загальне землезнавство»; набути практичний базис для вивчення дисципліни «Ландшафтознавство на 2 курсі»; - сформувати у студентів уявлення про географічний ландшафт та його морфологічні одиниці як об'єкт дослідження комплексної фізичної географії; - знайомство з ландшафтною будовою території, горизонтальною та вертикальною структурою ландшафтів; - ознайомитися із закономірностями висотної диференціації в горах, з типовими і унікальними природними територіальними комплексами Карпат; - набути навичок організації та проведення багатоденних пішохідних маршрутних досліджень; - здійснити пішохідні навчально-ознайомчі маршрути: КБЗ – с. Богдан. – с. Луги. – хутір Говерла – сідловина Петрос-Говерла – г. Говерла КБЗ – с. Богдан – с. Луги – долина р. Біла Тиса – оз. Бребенескул. 	3-4 тиждень
5.	<p>Краєзнавчий розділ практики.</p> <ul style="list-style-type: none"> - закріпити та поглибити набуті теоретичні краєзнавчі знання про Закарпатську область та окремих її територій; - ознайомитись з методикою краєзнавчих досліджень; - моральне, естетичне, патріотичне виховання студентів, розширення їхнього світогляду і розвиток пізнавальних інтересів, через пізнання та вивчення самотньої історії етносів Українських Карпат та Закарпаття; - вивчення природи, історії, населення, побуту, культури, архітектури, звичаїв, традицій, традиційного природокористування, господарства території практики та Закарпаття загалом; - здійснити ознайомчу навчальну екскурсію територією Карпатського Біосферного заповідника, в м. Рахів та 	4 тиждень

	навколишні населені пункти. Екскурсія в Музей екології гір, Географічний центр Європи. - відвідати головні історико-культурні та архітектурних пам'ятки; вивчення демографічних особливостей та побуту населення території; знайомство з звичаями та традиціями населення; знайомлення з туристичною інфраструктурою та рекреаційним комплексом регіону.	
Камеральний етап Оформлення звіту. Захист практики. Підсумковий контроль.		
1.	Опрацювання результатів власних спостережень, картографічних та літературних джерел.	4 тиждень
2.	Оформлення та оцінювання самостійної роботи здобувача.	4 тиждень
3.	Написання звіту про практику (змістовність, оформлення) питання).	4 тиждень
4.	Захист звіту та практики (захист, відповіді на питання).	4 тиждень
	Загальна тривалість практики	4 тижні

Структура практики

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	Форма навчання: <i>денна</i>			Форма навчання: <i>заочна</i>		
	Усього	у тому числі				
		індивідуальна робота	самостійна робота	Усього	індивідуальна робота	самостійна робота
2-й семестр						
<i>Підготовчий етап.</i>						
Проходження інструктажу практики. Ознайомлення із літературними джерелами, фондовими та картографічними матеріалами, які стосуються території проходження практики.	10	5	5	10	5	5
Отримання та виконання індивідуальних завдань	20	10	10	10	10	10
Разом	30	15	15	30	15	15
<i>Польовий етап.</i>						
Геолого-геоморфологічний розділ практики.	20	15	5	20	5	15
Ґрунтознавчий розділ практики	20	15	5	20	5	15
Екологічний розділ практики.	20	15	5	20	5	15
Гірський розділ практики.	25	20	5	25	5	20
Краєзнавчий розділ практики.	20	10	5	20	5	10
Разом	90	75	25	90	25	75
<i>Камеральний етап.</i>						
Опрацювання результатів власних спостережень, картографічних та літературних джерел.	15	10	5	15	5	10
Оформлення та оцінювання самостійної роботи здобувача.	10	5	5	10	5	5
Написання звіту про практику (змістовність, оформлення) питання).	15	10	5	15	5	10
Захист звіту та практики (захист, відповіді на	10	5	5	10	5	5

питання).						
	<i>Разом</i>	<i>50</i>	<i>30</i>	<i>20</i>	<i>50</i>	<i>20 30</i>
	Разом за практику	180	120	60	180	60 120

8. ОРГАНІЗАЦІЯ І КЕРІВНИЦТВО ПРАКТИКОЮ

Відповідальність за організацію, проведення і контроль практики покладається на керівників закладу вищої освіти. Навчально-методичне керівництво і виконання програми практики забезпечує кафедра фізичної географії та раціонального природокористування ДВНЗ “УжНУ”. Загальну організацію практики та контроль за її проведенням здійснюють призначені керівники практики.

Керівник практики від вищого навчального закладу:

- перед початком практики контролює підготовленість баз практики;
- забезпечує проведення всіх організаційних заходів перед від'їздом здобувачів на практику: інструктаж про порядок проходження практики та з техніки безпеки, надання здобувачам необхідних документів (направлення, програми, щоденник, календарний план, індивідуальне завдання, тема курсового і дипломного проекту (роботи), методичні рекомендації чи інші), перелік яких встановлює навчальний заклад;
- повідомляє студентів про систему звітності з практики, прийняту на кафедрі, а саме: подання щоденників практики, письмового звіту, вигляду оформлення виконаного індивідуального завдання, підготовка доповіді, повідомлення, виступу тощо;
- у тісному контакті з керівником практики від бази практики забезпечує високу якість її проходження згідно з програмою;
- контролює забезпечення нормальних умов праці і побуту студентів та проведення з ними обов'язкових інструктажів з охорони праці і техніки безпеки;
- контролює виконання здобувачами правил внутрішнього трудового розпорядку;
- у складі комісії приймає заліки з практики;
- подає завідуючому кафедрою (заступнику директора практичного навчання) письмовий звіт про проведення практики із зауваженнями і пропозиціями щодо

Здобувачі закладів вищої освіти при проходженні практики зобов'язані:

- до початку практики одержати від керівника практики (від навчального закладу консультації щодо оформлення всіх необхідних документів;
- своєчасно прибути на базу практики;
- у повному обсязі виконувати всі завдання, передбачені програмою практики і вказівками її керівників;
- вивчити і суворо дотримуватись правил охорони праці, техніки безпеки і виробничої санітарії;
- нести відповідальність за виконану роботу;
- своєчасно здати необхідну документацію та скласти залік з практики.

Комісія приймає захист практики у здобувачів та виставляє залік на базах практики в останні дні її проходження або у закладі вищої освіти протягом трьох днів. Оцінка за практику вноситься в заліково-екзаменаційну відомість і в залікову книжку здобувача за підписами членів комісії.

Здобувачу, який не виконав програму практики без поважних причин, може бути надано право проходження практики повторно при виконанні умов, визначених закладом вищої освіти. Здобувач, який востаннє отримав негативну оцінку з практики, відраховується з закладу вищої освіти.

9. ЗАГАЛЬНІ ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ ЗВІТУ, ДОПУСКУ ДО ЗАХИСТУ ПРАКТИКИ

Загальні вимоги до оформлення звіту:

Звіт з «Комплексно-географічної практики (навчальної)» оформляється на останньому (камеральному) етапі практики. Він включає наступну документацію:

- звіт практики;

- академічний щоденник практики;
- польовий щоденник здобувача-практиканта;
- індивідуальне завдання здобувача оформлене у вигляді реферату;
- наявність презентації за індивідуальним завданням, оформленої у програмі *Power point* (за необхідності).

Матеріали до звіту готуються щоденно, а його безпосереднє оформлення здійснюється протягом останнього тижня практики.

Типова структура звіту:

- 1) титульна сторінка;
- 2) зміст;
- 3) загальна інформація про організацію – базу проходження практики;
- 5) опис виконання практики згідно з календарним планом;
- 6) формулювання індивідуального завдання;
- 7) матеріали та методи досліджень, що застосовувалися під час практики;
- 8) головні результати, отримані під час практики;
- 9) результати виконання додаткових завдань;
- 10) загальні висновки;
- 12) особисті враження від практики;
- 13) додатки.

Звіт про практику готується засобами комп'ютерного текстового редактора Word і друкується на стандартних аркушах формату А4 (210x297 мм). Розміри полів: верхнє, ліве та нижнє – 2,0 см, праве – 1,0 см. Нумерують сторінки вгорі справа без крапки з використанням арабських цифр. Звіт структурується на розділи, підрозділи, пункти та підпункти. Номер підпункту складається з номера розділу, порядкового номера підрозділу, порядкового номера пункту та порядкового номера підпункту, розділених крапкою (наприклад, 1.3., 2.1.). Відповідно до зазначеного стандарту рекомендовано такі налаштування для текстового редактора WORD. Шаблон – нормальний (Normal). Основний текст набирають шрифтом (Times New Roman) нормального накреслення (Normal), кегль 14 pt з міжрядковим інтервалом 1,5.

Академічний щоденник практики містить основні документи, що стосуються практики:

- розпорядження про скерування здобувача на практику;
- календарний графік проходження практики;
- відгук керівника від бази практики про роботу здобувача на практиці;
- висновок керівника практики від кафедри;
- робочі записи студента-практиканта.

Розпорядження про скерування здобувача на практику, підписане і скріплене печаткою, є посвідченням про відрядження здобувача на практику на зазначений термін. Календарний графік проходження практики складається відповідно до завдань практики.

Відгук про роботу здобувача на практиці заповнює керівник практики від кафедри фізичної географії та раціонального природокористування. У відгуку відображається:

- місце практики здобувача;
- рівень теоретичних знань, умінь та практичних навичок, показаних здобувачем під час практики;
- рівень володіння інформаційними (комп'ютерними) технологіями;
- засвоєння нових знань, умінь та навичок, які здобувач здобув за час практики;
- оцінка виконання завдань, які виконував здобувач під час практики;
- особисті якості здобувача;
- якість оформлення звіту.

Підсумкова оцінка за практику виставляється після захисту звіту з навчальної практики.

Лише за наявності заповнених усіх, перелічених вище документів, здобувач допускається до захисту практики.

Порядок допуску звіту до захисту практики:

1. оцінка керівника роботи здобувача на практиці;
2. наявність усіх частин звіту;

3. відповідність оформлення основних звітних матеріалів;
4. захист практики.

10. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ПРОХОДЖЕННЯ ПРАКТИКИ

Диференційований залік з практики приймається у формі звітної конференції комісією викладачів кафедри.

Загальне оцінювання результатів проходження практики, виконання індивідуальних завдань, оформлення та захист звітів здійснюється за кредитно-трансферною системою, згідно якої максимальний рейтинг кожного здобувача складається з оцінювання в балах за всіма критеріями, що виставляються під час захисту і переводиться в оцінку за схемою:

Загальна сума балів	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
90 – 100	A	відмінно
82 – 89	B	добре
74 – 81	C	
64 – 73	D	
60 – 63	E	задовільно
35 – 59	FX	
0 – 34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Для визначення рівня оволодіння здобувачами навчальним матеріалом та оцінювання їх академічних досягнень викладачі користуються узагальненими критеріями оцінювання:

90-100 балів A	здобувач вільно володіє навчально-практичним матеріалом, успішно розв'язує завдання у стандартних ситуаціях, виявляє творчий підхід до виконання індивідуальних та колективних завдань
82-89 балів B	здобувач володіє навчально-практичним матеріалом у межах програми навчальної практики, проте у виконанні стандартних завдань допускає неточності
74-81 балів C	здобувач володіє певним обсягом навчально-практичного матеріалу, здатний його реалізувати, проте допускає суттєві неточності в стандартних ситуаціях
64-73 балів D	здобувач володіє навчально-практичним матеріалом на репродуктивному рівні або володіє частиною навчально-практичного матеріалу;
60-63 балів E	уміє використовувати одержання знання і уміння, проте допускає окремі помилки в стандартних ситуаціях
35-59 балів FX	здобувач володіє навчально-практичним матеріалом поверхнево й фрагментарно
0-34 балів F	здобувач не володіє навчально-практичним матеріалом

Розподіл балів за виконання програми практики та захист звітів:

№п/п	Вид роботи	Бали
1	Ведення щоденника практики (оформлений на спеціальному бланку університету, у якому повинна бути коротко і конкретно описана виконана здобувачем робота за період практики).	10
2	Індивідуальне завдання (опрацювання тем, які здобувачам роздаються під час підготовчого етапу та веденні польового щоденника під час розділів практики, заповненого згідно методичних рекомендацій (має містити нотатки під час	15

	екскурсій, опис рельєфу, геології, типів ґрунту, ґрунтоутворюючих порід району практики, екологічної ситуації тощо);	
3	Польовий етап (самостійної роботи здобувача, яка ґрунтується на проходженні усіх розділів та виконанні відповідних завдань практики).	35
4	Звіт практики (оформлений у форматі А4, має містити відповідні матеріали проходження усіх розділів практики, поточні щоденні записи, висновки та список літератури).	20
5	Захист практики (презентація результатів виконаних розділів практики та оцінювання зведеного звіту).	20

11. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна література

1. Немець Л. М., Сегіда К. Ю., Барило І. М., Мазурова А. В. Методичні рекомендації щодо проходження навчальної практики студентів 1 курсу напряму підготовки 103. Науки про Землю. Видання сьоме. – Харків, 2017. – 20 с..
2. Салюк М., Микита М. Морфологія ґрунтів / Методичні рекомендації для виконання лабораторних робіт та проходження навчальної практики з курсу “Ґрунтознавство з основами географії ґрунтів”. Рекомендовано для студентів географічного факультету. – Ужгород, 2013 – 35 с.
3. Немець К. А., Немець Л. М. Теорія і методологія географічної науки: методи просторового аналізу / Навчально-методичний посібник // К. А. Немець, Л. М. Немець. – Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2014. – 172 с.
4. Влах М. Р. Теорія і методологія географічної науки : навч. посібн. для самостійної роботи студентів / М. Р. Влах, Л. І. Котик. — Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2017. – 120 с.
5. Купач Т.Г., Дем’яненко С.О. Польові природничо-географічні дослідження територій: навчально-методичний посібник для студентів напряму підготовки «географія» та «освіта». – К., 2017. – 80 с.

Додаткова література

1. Поп С.С. Природні ресурси Закарпаття / С. С. Поп. – Ужгород: Вид. «Карпати», 2009.–340 с.
2. Афанасьєв О. Є. Красзнавча практика: Навч. посіб. / О. Є. Афанасьєв, О. В. Троценко. – Д.: Моно-Літ, 2011. – 126 с.
3. Ковальчук І.П. Стаціонарні, напівстаціонарні та еспериментальні дослідження ерозійних процесів. -Львів, 1992.
4. Геоморфологічний розділ навчальної комплексної фізико-економіко-географічної практики студентів географічного факультету: методичний посібник / Я.С.Кравчук, М.І.Іваник, Н.І.Карпенко – Львів: Вид-во Львів. ун-ту, 2002.
5. Маринич О.М. Фізична географія України: Підручник / О.М. Маринич, П.Г.Шищенко – 3-е вид., стер. – К.: Т-во “Знання”, КОО, 2006. – 511 с.
6. Кіт М.Г. Морфологія ґрунтів. Основи теорії і практикум: Навчальний посібник / М.Г. Кіт. – Львів: Видав. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2008. – 232 с.
7. Назаренко І.І. Ґрунтознавство: Підручник / І.І. Назаренко, С.М. Польчина, В.А. Нікорич. – Чернівці, 2008. – 400 С.
8. Позняк С.П. Чинники ґрунтоутворення / С.П. Позняк, Є.Н. Красєха. – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. І.Франка, 2007. – 400 с.
9. Волошин П. Методичні рекомендації з геолого-геоморфологічного розділу загальноєкологічної практики (для студентів 2 курсу географічного факультету спеціальності «Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування»). – Львів.: ВЦ ЛНУ імені Івана Франка. – 2009 – 61 с.
10. Позняк С.П., Красєха Є.Н., Кіт М.Г. Картографування ґрунтового покриву / С.П. Позняк, Є.Н. Красєха, М.Г. Кіт. – Львів: Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2003. – 500 с.

11. Богущкий А., Богущкий О., Волошин П., Верніковський В. Породоутворюючі мінерали і гірські породи: Лаб. Практикум. – Львів: Вид-во Львів. ун-ту, 1998. – 68 с.
12. Кукурудза С.І. Біогеографія. Підручник. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2006. - 504 с.
13. Геренчук К.І. та ін. Польові географічні дослідження: Навч. посібник. – К.: Вища школа, 1975. — 246 с.
14. Природа Закарпатської області / За ред. К.І. Геренчука. – Львів: Вища школа. Вид-во при Львів. ун-ті, 1981. – 156 с.
15. Гродзинський М.Д. Основи ландшафтної екології. Підручник. - К.: Либідь, 1993. - 224 с.
16. Гуцуляк В.М. Ландшафтознавство: Теорія і практика. Навчальний посібник / В. М. Гуцуляк. – Чернівці: Книги-XXI, 2008. – 168 с.
17. Тиводар М. Закарпаття: народознавчі роздуми. – Ужгород: Карпати, 1995. – 208 с.
18. Практикум з курсу “Ґрунтознавство з основами географії ґрунтів” / М.Р. Салюк, Ужгород: Видав. ДВНЗ “УжНУ”, 2020. – 71 с.
19. Микита М.М. Методичні матеріали для виконання лабораторних робіт з курсу “Геологія загальна та історична” / Микита М.М. – Ужгород: Видав. ДВНЗ “УжНУ”, 2020. – 58 с.

Інформаційні ресурси в мережі Інтернет

Географіка: <http://geografica.net.ua/>

Портал – Географія України: <https://uk.wikipedia.org/wiki>

Український географічний журнал: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/194>

Положення про проведення практики: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/5410>